

EDUSKUNTARYHMIEN KANNANOTTOJEN KESKINÄISESTÄ VERTAAMISESTA

Pekka Nyholm

Hallituksen ja eduskunnan välisiä suhteita on suomalaisessa politiikan tutkimuksessa traditionaalisesti analysoitu parlamentarismien käsitteistöä hyväksi käyttäen. Pääpaino tällaisessa tutkimuksessa on ollut mainittujen valtiotelinten luottamussuhteen tarkastelussa lähinnä tätä luottamusta koetelleiden kriisitapahtumien valossa. Niitä ovat olleet ratkaisut, joissa hallitus on asettanut olemassaolonsa vaakalaudalle tai edustajain tekemät välikysymykset. Huomio on parlamentaarisen luottamuksen kriisivaiheiden ohella kohdistunut myös tämän luottamuksen syntymiseen hallitusten muodostamisen yhteydessä sekä sen lopulliseen raukeamiseen hallitusten kaatuessa. Koska tutkimuksen kohde, tavoitteet ja aineisto määräävät käytetyn tutkimusmetodin, on edellä mainittuihin tavoitteisiin ja kohteisiin suuntautuvassa tutkimuksessa käytetty lähinnä nk. historiallista metodia, ts. tutkittu sitä ainutkertaisten tapausten sarjaa, jonka hallitusten synty, toiminta ja kaatuminen muodostavat.

Kaikki mahdollisuudet hallituksen ja eduskunnan välisten suhteiden analyysiin eivät luonnollisestikaan tule mainituista lähtökohdista etenevällä tutkimuksella katetuiksi, vaan politiikan tutkimuksen traditionaalisesta katsantokannasta poikkeava ongelman asettelu, aineisto, käsittely ja metodi voivat tuoda esiin lisäpiirteitä ja vahvistaa jo saavutettuja yleistyksiä.¹ Materiaalisen perustan uudentyypiselle tutkimukselle tarjoaa eduskunnan puolue ryhmien keskinäisten suhteiden mittaaminen niiden kannanottojen perusteella, joihin ryhmät joutuvat eduskuntaäänestyksissä. Tällaisen perustan on tehnyt mahdolliseksi meillä eduskunnan äänestysmenettelyssä tapahtunut kehitys, jonka tuloksena vuodesta 1952 lähtien käytännöllisesti katsoen kaikki äänestykset ovat avoimia. Lähtökohdana tällaiselle tutkimukselle on käsitys, että ryhmien keskinäisistä suhteista, niiden yhteistyöhalukkuudesta ja yhteistyömahdollisuuksista, riippuu myös eduskunnan ja hallituksen yhteistyö² ja että muutoksia ryhmien suhteissa on todettavissa sekä hallituskausittain että äänestyksiä eri tavoin luokiteltaessa. Ryhmien

keskinäisten suhteiden kvantifioinnista voisi siten hahmottaa esiin piirteitä, jotka toisivat lisäväriä tietoon parlamentaarisen koneistomme työskentelystä. Ongelmana on sopivan mittamenetelmän löytäminen, mittamenetelmän, joka soveltuu nimenomaan esitettyyn tarkoitukseen käytettäväksi. Seuraavassa tarkastellaan erästä mittatapaa³ puuttumatta kuitenkaan sen sovellutukseen enemmän kuin mitä itse mittatavan esittely vaatii.

Ryhmien kannanottojen vertailu yhdessä äänestyksessä

Mittausongelman tarkastelussa lähdetään jo vanhastaan tunnetusta Stuart Rice'in yhtäläisyysindeksistä (index of likeness). Tämä indeksi soveltuu nimenomaan puoluer ryhmien kannanottojen parittaiseksi vertailuperusteeksi silloin, kun ryhmien hajaantuminenkin joudutaan ottamaan asennoitumisessa huomioon.⁴ Indeksillä avulla Rice vertaili Yhdysvaltain kongressin eri ryhmien asennoitumista äänestyksissä. Yhtäläisyysindeksi lasketaan siten, että ryhmän A antamia »jaa»-ääniä ilmoittavaa prosenttilukua verrataan ryhmän B antamia »jaa»-ääniä ilmoittavaan prosenttilukuun vähentämällä suurempi prosenttiluku pienemmästä ja vähentämällä vielä erotus sadasta. Indeksillä ulottuvuus on siten 0.0—100.0. Jos siis ryhmä A kokonaisuudessaan äänestää jonkin asian puolesta ja ryhmä B kokonaisuudessaan sitä vastaan, on niiden kannanotto täysin erilaista. Toinen ryhmä on äänestänyt 100 %:sti puolesta ja toinen 0 %:sti puolesta. Näiden äärimmäisten, jonkin asian puolesta annettujen prosenttilukujen erotus on 100, mikä vähennettynä sadasta antaa yhtäläisyysindeksiksi 0. Jos taas ryhmät ovat kannanotoissaan samanlaisia joko siten, että molemmat äänestivät kokonaisuudessaan jonkin asian puolesta tai jakaantuivat molemmat esim. suhteessa 72—28, on puolesta äänestäneiden osuutta kuvaavien prosenttilukujen erotus kummassakin tapauksessa 0, mikä vähennettynä sadasta antaa yhtäläisyysindeksiksi 100. Indeksillä laskettaessa poissa olevat edustajat tai tyhjä äänestäneet jäävät huomiota vaille. »Jaa»-äänien osuus lasketaan siis »jaa» tai »ei» äänestäneiden summasta eikä koko ryhmän jäsenluvusta, mikä onkin luonnollista, sillä kysymyksen on nimenomaan ryhmän aktiivisista kannanotoista.

Jos tutkimustavoitteiden kannalta päähuomio kiinnitetään ryhmien erilaisuuteen kannanotoissa, on johdonmukaista laskea indeksi kannanottojen erilaisuuden asteen ilmoittavaan muotoon siten, että kannanottojen erilaisuuden kasvaessa indeksin arvo kasvaa, sen sijaan, että se yhtäläisyysindeksissä pienenee. Tämä toteutuu, kun indeksiksi otetaan »jaa»-ääniä ilmoittavien prosenttilukujen erotus ja jätetään vähennys sadasta suorittamatta.

Tuloksena on silloin erilaisuusindeksi (index of difference), jonka laskukaava on

$$I = \frac{100 \cdot T_A}{Y_A} - \frac{100 \cdot T_B}{Y_B},$$

jossa T_A = A-ryhmän kaikki kantaa ottaen äänestäneet

Y_A = A-ryhmän »jaa» äänestäneet,

T_B = B-ryhmän kaikki kantaa ottaen äänestäneet

Y_B = B-ryhmän »jaa» äänestäneet,

kun $\frac{100 \cdot T_A}{Y_A} > \frac{100 \cdot T_B}{Y_B}.$

Rice'n indeksi on alunperin tarkoitettu ryhmien kannanottojen vertailuun Yhdysvaltain kaksiryhmäisessä edustuslaitoksessa. Koska indeksi mittaa vain kahden ryhmän kannanottojen eroja kerrallaan, on se kaksiryhmäiseen edustuslaitokseen sovellettuna erittäin yleiskatsauksellinen. Kun sitä pyritään soveltamaan moniryhmäiseen edustuslaitokseen, kokonaiskuvan saaminen ryhmien suhteista vaikeutuu, johtuen vertailtavien ryhmäparien suuresta lukumäärästä. Esim. Suomen eduskuntaryhmien kannanottoja indeksin avulla verrattaessa joudutaan laskemaan yhdestä äänestyksestä 6-ryhmäisessä eduskunnassa 15 erilaisuusindeksiä, jotta jokaisen ryhmän kannanoton suhde jokaiseen toiseen ryhmään tulisi mitatuksi. Kokonaiskuvan luomiseksi ryhmien kannanottojen suhteista toisiinsa on indeksit järjestettävä matriisiin jokaisen äänestyksen osalta erikseen. Tuloksena on silloin alla olevan esimerkin kaltainen indeksimatriisi.

Äänestys 10. 12. 1951. Vastakkain kokoomuksen ryhmän ehdotus lisäyksestä ja Skdl:n ryhmän ehdotus supistuksesta laivastomäärärahoihin.

N = 1	Kok	Skp	Rkp	MI	Sdp	Skdl
Kok	0.0	3.8	3.8	3.8	47.3	96.2
Skp		0.0	0.0	0.0	51.1	100.0
Rkp			0.0	0.0	51.1	100.0
MI				0.0	51.1	100.0
Sdp					0.0	48.9

Matriisi on sinänsä informatiivinen ryhmien kannanottojen suhteista toisiinsa ryhmäpareittain tarkasteltuna. Matriisin indeksiluvuista voi yhdellä silmäyksellä todeta, että Skdl:n ja porvarillisten ryhmien kannanotot ovat olleet toisilleen lähes täysin vastakkaiset ja sosialidemokraattien kanta on sijoittunut näiden äärimmäisyyksien väliin siten, että osa ryhmästä on äänestänyt porvarillisten ryhmien kanssa ja osa Skdl:n kanssa. Indeksien laskutavasta johtuen voidaan ryhmien kannanottojen suhteet toisiinsa verrattuna esittää yhdestä äänestyksestä aina suoran osina, jossa ryhmien asemat

ilmoittavat oo. ryhmän »jaa»-äänien prosenttiosuuden ryhmän äänestäneistä ja ryhmien väliset suoranosat näiden prosenttilukujen erotuksia, so. erilaisuusindeksejä. Niinpä esimerkiksi otetusta äänestyksestä saadaan

Skdl, 0.0 %	Sdp, 48.9 %	Kok. 96.2 %	MI, 100.0 %
			Rkp, 100.0 %
			Skp, 100.0 %
	48.9	47.3	3.8
	96.2		51.1
	100.0		

Laskennallisesti ryhmien kannanottojen suhteita esittävien indeksien sijoittuminen suoran osiksi merkitsee sitä, että jonkin ryhmän erilaisuusindeksit toisen ja kolmannen ryhmän kanssa määräävät yksiselitteisesti myös toisen ja kolmannen ryhmän välisen erilaisuusindeksin. Niinpä esim. ryhmiä niiden alkukirjaimilla merkiten Sos/K (47.3) + Sos/Skdl (48.9) = K/Skdl (96.2).

Yhden äänestyksen osalta on siis mahdollista päästä moniryhmäisessäkin edustuslaitoksessa ryhmien keskinäisiä asenne-eroja koskevaan kokonaiskuvaan parittaiset erilaisuusindeksit laskemalla, sijoittamalla ne matriisiin ja kuvaamalla ne suoralle. Näin menetellen havainnollistuu myös kvantitatiivisessa muodossa muuten niin moniselitteinen käsite »poliittinen ulottuvuus». Niinpä esimerkiksi otetusta äänestyksestä voidaan päätellä, että ryhmien kannanotot siinä kuvastavat porvarilliset — vasemmisto ulottuvuutta sillä perusteella, että kaikki porvarilliset ryhmät esiintyvät yhdessä ja maksimietäisyydellä äärimmäisestä vasemmistoryhmästä, Skdl:stä. Sosialidemokraattien asema voisi olla lähempänä Skdl:n ryhmää tai etäämpänä siitä, poliittisen ulottuvuuden perusluonteen sanottavammin muuttumatta. Samoin voisi joku porvarillisista ryhmistä asenteeltaan lähestyä vasemmistoryhmiä. Havaintoja äänestyksen kuvaamasta poliittisesta ulottuvuudesta voidaan siis tehdä suhteessa toisiinsa vastakkaisuusasemassa olevien ryhmien perusteella.⁵ Jos vastakkaisuusasemassa suhteissa toisiinsa ovat toisessa äänestyksessä eri ryhmät, on kysymyksessä ilmeisesti myös toinen poliittinen ulottuvuus. Niinpä kahta äänestystä toisiinsa verrattaessa voidaan esittää yleistys, että ryhmien pelkkä keskinäisen etäisyyden muutos suhteessa toisiinsa ei muuta ratkaisussa kysymyksessä olevan poliittisen ulottuvuuden perusluonnetta; sen muuttaa sen sijaan ryhmien keskinäisen järjestyksen muuttuminen ryhmien kannanottoja toisiinsa mittaavalla asteikolla. Jotta kahden ryhmän paikanvaihdoksella voitaisiin katsoa olevan poliittista ulottuvuutta toiseksi muuttava merkitys, täytyy sen kuitenkin olla kvantitatiivisesti merkityksellinen. Lähellä toisiaan sijainneiden ryhmien paikanvaihdoksella ei tietenkään tällaista merkitystä ole.

Ryhmien kannanottojen vertailu yhdistetyissä äänestysjoukoissa

Mittamenetelmällä ei tarvitse tyytyä analysoimaan ryhmien kannanottoja yksityisissä äänestyksissä, vaan sitä voidaan pyrkiä soveltamaan ryhmien asenne-erojen ja asennevaihteluiden mittaamiseen hallituskausittain. Yksi mahdollisuus tällöin on äänestysten ja niitä vastaavien indeksimatriisien yhdistäminen laskemalla kustakin äänestyksestä saman matriisiruudun indeksien aritmeettinen keskiarvo. Tarkastelussa pyritään siis Rice'in yksikulotteisesta lähtökohdasta monikulotteiseen kokonaisuuteen.⁶ Näin päädytään keskiarvomatriisiin, joka osoittaa ryhmien erilaisuusindeksit suuresta äänestysjoukosta ja pitemmältä ajanjaksolta, alla olevan esimerkin tavoin. Voimme aluksi selittää, mitä tällainen matriisi tarkoittaa ja myöhemmin tarkastella matriisin mittausteknillisiä implikaatioita.

Eduskuntaryhmien erilaisuusindeksit Kekkonen III hallituksen ajalta 20. 9. 1951 — 9. 7. 1953

	N = 621 Kok	Skp	Rkp	MI	Sdp	Skdl
Kok	0.0	11.1	19.8	31.7	41.5	73.7
Skp		0.0	23.0	31.9	43.6	69.9
Rkp			0.0	23.7	32.3	73.0
MI				0.0	30.4	71.9
Sdp					0.0	60.8

Esimerkiksi valittu keskiarvomatriisi osoittaa, millainen oli ryhmien kannanottojen parittainen suhde toisiinsa 621 äänestyksessä keskimäärin, niiden vajaan kahden vuoden aikana, jotka Kekkonen III hallitus oli vallassa. Matriisiin sisältyvien suhteiden tulkinnassa on kuitenkin otettava huomioon mittamenetelmän rajoitukset samoin kuin sen eräät edutkin kokonaiskuvaa tavoiteltaessa. Tulkinnassa on ensiksikin otettava huomioon se, että vaikka puhtaasti kielellisistä mukavuussyistä on tarkoituksenmukaista puhua ryhmien välisistä »etäisyyksistä» erilaisuusindeksillä mitattuna, kysymyksessä on vain kannanottojen kvantitatiiviseen erilaisuuteen perustuva etäisyys eikä siitä voi tehdä johtopäätöksiä asiasisällön kannalta. Siten kahden ryhmän, esim. kokoomuksen ja Skdl:n ryhmien välinen suuri erilaisuusindeksi Kekkonen III hallituksen ajalta, 73.7 indeksipistettä, osoittaa näiden ryhmien useimmissa äänestyksissä ottaneen vastakkaisen kannan, mutta kuinka suuri asiallinen ero on mielipiteissä ollut, siitä ei ole mitään mitattua tietoa saatavissa. Kysymyksessä ovat voineet yhtä hyvin olla mitättömät erimielisyydet lakitekstien teknillisestä asusta kuin syvä maailmankatsomuksellinen kUILU. Eri asia on, jos päätelmissä sitten voidaan tulla siihen tulokseen, että

näiden ryhmien kannanottojen suuri vastakkaisuuden frekvenssi on osoitukseksi myös mielipiteiden suuresta kvalitatiivisesta etäisyydestä.

Toinen tulokinnassa huomiota ansaitseva indeksin ominaisuus on sen keskiarvojen muodostavien yksittäisindexiarvojen suuri hajonta. Suomen eduskunnassahan ollaan tekemisissä ryhmien kanssa, jotka usein äänestävät yhtenäisesti ja ryhmien hajaantumista esiintyy vain noin joka kolmannessa äänestyksessä kunkin ryhmän kohdalla. Keskiarvo ilmoittaa tällaisissa olosuhteissa yhtäläillä 0 ja 100 indeksien keskinäistä suhdetta kuin ryhmien hajaantumista tietyssä suhteessa. Niinpä esim. kokoomuksen ja Skdl:n välinen erilaisuusindeksi 73.7 ei tarkoita yksinomaan sitä, että neljännes jommasta kummasta ryhmästä olisi äänestänyt toisen mukana, vaan vaihtoehtoisesti myös sitä mahdollisuutta, että ryhmät ovat kokonaisuutena esiintyneet joka neljännessä äänestyksessä samalla puolella.

Keskiarvomatriisista käy ilmi, että siinä eivät ryhmät enää kannanottojensa kvantitatiivisen erilaisuuden puolesta sijoitu samalle suoralle, kuten yhdestä äänestyksestä kysymyksen ollen todettiin käyvän. Esim. kokoomuksen ryhmän etäisyys suomen kansanpuolueen ryhmästä (11.1) ja ruotsalaisen kansanpuolueen ryhmästä (19.8) ei määrää suomen kansanpuolueen ryhmän suhdetta ruotsalaisen kansanpuolueen ryhmään samalle suoralle, jolloin niiden erilaisuusindeksien tulisi olla joko 30.9 tai 8.7, vaan näiden ryhmien kannanottojen suhteesta syntyy kolmio, jonka sivuina ovat mainitut erilaisuusindeksit ja kahden viimeksimainitun ryhmän erilaisuusindeksi (23.0). Jos kuvaan otetaan mukaan vielä esim. silloisen maalaisliiton ryhmä, havaitaan, että se ei sijoitu enää edes samaan tasoonkaan suhteessaan pienten porvarillisten ryhmien kolmioon, vaan syntyy kolmiulotteinen kuvio. Keskiarvomatriisin ryhmäsuhteiden tulkinnan kannalta mielenkiintoinen kysymys on nyt, mikä merkitys tulkinnassa on annettava ryhmien suoralla poikkeaville suhteille erilaisuusindeksillä mitattuna. Saatua kokonaiskuvahan eroaa juuri moniulotteisuutensa puolesta siitä yleiskuvasta, jonka traditionaalinen puolueiden ja ryhmien asettaminen suoralle oikealta vasemmalle ulottuvassa järjestyksessä antaa. Konkreettinen esimerkki osoittanee selvimmin kokonaiskuvan moniulotteisuuden teknillisen synnyn ja suhteen poliittisiin ulottuvuuksiin.

Aikaisemmin todettiin, että yksityisissä äänestyksissä toteutuvat ryhmien kannanottojen suhteet voidaan aina esittää suoralla. Oletetaan esim. kolme ryhmää A, B ja C ja niille äänestyksessä I seuraavat erilaisuusindeksit: $A/B = 75.0$, $A/C = 100.0$ ja $B/C = 25.0$. Ryhmät sijoittuvat asenteittensa puolesta samalle suoralle ja $A/B + B/C = A/C$. Kun ryhmän B asema äänestyksessä II muuttuu siten, että $A/B = 20.0$, $A/C = 100.0$ ja $B/C = 80.0$, ovat ryhmät edelleen samalla suoralla ja $A/B + B/C = A/C$. Jos sitten ryhmien keskinäisistä suhteista näissä äänestyksissä

muodostetaan aritmeettisten keskiarvojen laskuun perustuva kuva, kuten kaikista Kekkonen III hallituksen äänestyksistä muodostettiin, saadaan $A/B = 47.5$, $A/C = 100.0$ ja $B/C = 52.5$. Keskiarvoinenkin kuva ryhmien kannanottojen suhteista on suora, koska $A/B + B/C = A/C$. Poliittisista ulottuvuuksista tehtyjen havaintojen mukaan tässä esimerkkitapauksessa on yhdistetty kaksi saman poliittisen ulottuvuuden omaavaa äänestystä, koska äärimmäisissä vastakkaisuusasemissa olevat ryhmät ovat samat molemmissa ja muutos on koskenut vain ryhmien kannanottojen etäisyyttä suhteessa toisiinsa. Ryhmien sopiminen samalle suoralle äänestyksiä yhdistettäessä olisi siis merkinä siitä, että kysymyksessä on ollut sama poliittinen ulottuvuus.

Oletetaan sitten, että ryhmille A, B ja C äänestyksessä III saadaan erilaisuusindeksit $A/B = 100.0$, $A/C = 60.0$ ja $B/C = 40.0$. Ryhmien B ja C keskinäinen järjestys suhteessa ryhmään A on muuttunut tätä äänestystä I äänestykseen verrattaessa. Yhdistettäessä ne saadaan $A/B = 87.5$, $A/C = 80.0$ ja $B/C = 32.5$. Tällöin $A/C + A/B \neq B/C$, $A/B + B/C \neq A/C$ ja $A/C + B/C \neq A/B$ ja ryhmät asettuvat suhteissa toisiinsa kolmion kärkiin, jonka sivuina erilaisuusindeksit ovat. Jos poliittinen ulottuvuus määritellään vastakkaisuusasemassa olevan ryhmäparin mukaan, on viimeksi esitetyssä tapauksessa yhdistetty kaksi erilaista poliittista ulottuvuutta ilmaisevaa äänestystä. Ryhmien keskinäinen järjestys on muuttunut äänestyksestä toiseen ja ryhmien erilaisen keskinäisen järjestyksen yhdistetyt erilaisuusindeksit ilmaisevat tässä esimerkkitapauksessa kokonaiskuvan kolmiulotteisuutena ja useamman erilaisen ryhmäjärjestyksen omaavan äänestyksen yhdistämisen kokonaiskuvan moniulotteisuutena.

Yhdistetyn äänestysjoukon moniulotteisuus ja sen tutkiminen

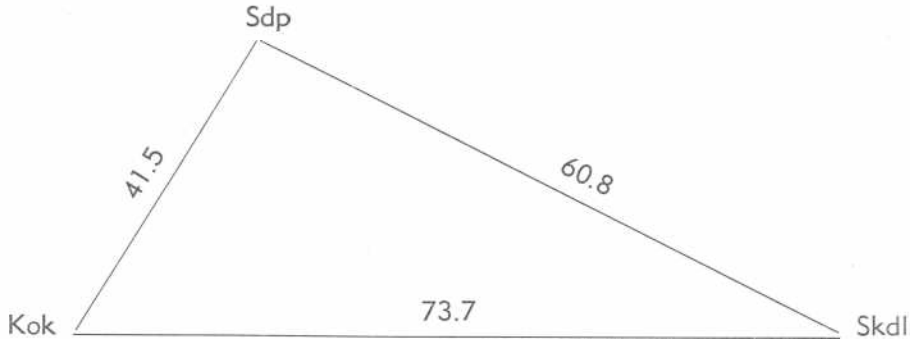
Aikaisemmin on äänestysten poliittista ulottuvuutta vastakkaisuusasemassa olevien ryhmien mukaan määriteltäessä voitu todeta, että siirryttäessä äänestyksestä toiseen ryhmien järjestyksen muutos merkitsee myös poliittisen ulottuvuuden muuttumista, so. moniulotteisuutta, ei sen sijaan pelkkä ryhmien etäisyyden muutos erilaisuusindeksillä mitattuna. Edelleen on äänestyksiä yhdistettäessä todettu, että vaihtelu ryhmien keskinäisessä asemassa ilmenee keskiarvomatriisin ryhmäsuhteiden moniulotteisuutena, ei sen sijaan pelkkä ryhmien etäisyyden vaihtelu. Näiden havaintoparien yhdistäminen merkitsisi sitä, että keskiarvomatriisin ryhmäsuhteiden moniulotteisuus olisi eduskunnan äänestysratkaisujen moniulotteisuuden suoranainen mitta siten, että mitä enemmän ryhmät etääntyvät suorasta linjasta suhteissa toisiinsa sitä suurempi on ollut poliittisten ulottuvuuksien vaihtelu

äänestyksissä. Tällainen samaistus olisi kuitenkin liian pitkälle viety, sillä äänestysten poliittisen ulottuvuuden määrittely vastakkaisuusasemassa olevien ryhmien perusteella ei ole mekaanisen tarkkaa. Jo aikaisemmin on todettu, että lähellä toisiaan sijainneiden ryhmien järjestyksen muutos suhteessa kolmanteen ryhmään ei merkitse poliittisen ulottuvuuden muuttumista, mutta mittamenetelmä rekisteröi kuitenkin tämänkin muutoksen kuvion moniulotteisuutena. Toisaalta taas ryhmän siirtyminen kahden äärimmäisissä vastakkaisuusasemissa olevan ryhmän välissä läheltä toista ääriasemaa lähelle toista voi merkitä poliittisen ulottuvuuden muuttumista, vaikka mittamenetelmä ei rekisteröi tätä muutosta kokonaiskuvan moniulotteisuutena. Lisäksi poliittista ulottuvuutta määriteltäessä on otettava huomioon ryhmien suuruus ja muu poliittinen merkitsevyys. Pienten ryhmien asema ei vaikuta yhtä ratkaisevasti poliittisesta ulottuvuudesta saatavaan kuvaan kuin suurten ryhmien asema. Keskiarvomatriisiin ryhmäsuhteiden moniulotteisuuden voidaan siis katsoa osoittavan tarkasti ryhmien järjestyksen muuttumista ryhmien suhteita mittaavalla asteikolla, mutta olevan vain likiarvo ratkaisuihin esiintyneistä tärkeimmistä poliittisistä ulottuvuuksista. Etuna on, että esitetty mittamenetelmä huomioi tämän äänestysten poliittisen moniulotteisuuden tosiasian ja mittaa ryhmien kannanottojen todellisen eroavaisuuden mihinkään ennakolta määrättyyn, kaikille suhteille yhteiseen vertauspisteeseen turvautumatta.⁷

Lopuksi on syytä todeta, mitä mahdollisuuksia on hahmotella ryhmäsuhteita parittain kuvaavasta keskiarvomatriisista graafinen kuva, joka visualisoiisi yhdellä kertaa mahdollisimman monet ryhmäsuhteet. Indeksien laskutavasta suorastaan johtuu, että ryhmien väliset erilaisuusindeksit voidaan kuvata eri pituisina janoina, koska indeksi on tehnyt eri suuruisten ryhmien kannanottojen eroavuuksista yhteismitallisia. Keskiarvomatriisia tarkastellessa havaitsee myös, että kolmen ryhmän kannanottojen suhteet kolmella erilaisuusindeksillä ilmaistuina voidaan, poliittisen moniulotteisuuden vallitessa ratkaisuihin, esittää kolmioina, joiden sivujen pituudet vastaavat erilaisuusindeksejä. Neljännen ryhmän liittäminen kuvioon tuo siihen kolmannen ulottuvuuden, esim. maalaisliiton ryhmän kannanottojen vertailu pienten porvarillisten ryhmien kannanottoihin. Jos nimittäin erilaisuusindeksejä käsitellään ympyrän säteinä, voidaan todeta, että maalaisliiton ryhmän erilaisuusindeksit suhteista pieniin porvarillisiin ryhmiin piirretyt ympyrän kaaret eivät leikkaa samassa pisteessä eikä ao. ryhmä sijoitu näin ollen pienten porvarillisten ryhmien kanssa samaan tasoon. Vielä neljän ryhmän suhteiden graafinen havainnollistaminen on tarkoituksenmukaista, mutta useamman yhä monimutkaisempaa.

Esimerkkinä kolmen ryhmän kannanottojen erilaisuuden yhtäaikaisesta tarkastelusta otettakoon keskiarvomatriisista kokoomuksen, sosialidemo-

kraattisen ja Skdl:n ryhmien erilaisuusindeksit, jotka olivat Kok/Sdp = 41.5, Sdp/Skdl = 60.8 ja Kok/Skdl = 73.7.

Traditionaalisen käsityksen mukaan kokoomuksen ryhmä ja Skdl:n ryhmä edustavat ideologisesti ja käytännön kannanotoissaankin poliittisia ääriasemia, oikeistoa ja vasemmistoa. Yllä oleva kuvio havainnollistaa sosialidemokraattisen ryhmän aseman suhteessa tähän oikeisto — vasemmisto ulottuvuuteen Kekkonen III hallituksen aikana. Sosialidemokraattinen ryhmä ei sijoittunut kannanottojensa puolesta Skdl:n ja kokoomuksen ryhmien väliin, vaan melko etäälle kummankin ryhmän muodostamasta akselista sivuun. Tämä tarkoittaa aikaisemmin esitetyn mukaan sitä, että sosialidemokraattinen ryhmä on monissa äänestyksissä esiintynyt etäämpänä Skdl:n ryhmästä kuin kokoomuksen ryhmä. Tulos on vallinneen poliittisen tilanteen mukainen, koska kokoomuksen ryhmä ja Skdl:n ryhmä olivat molemmat oppositioryhmiä ja äänestivät samalla tavalla hallitusryhmiä vastaan useissa äänestyksissä. Hallitusryhmät — oppositio vastakohtaisuus on siis muuntanut selvästi ryhmien kannanottoja siitä, mikä niiden olisi pitänyt olla, jos oikeisto — vasemmisto ulottuvuus olisi ollut ainoa ratkaisuja ohjaava periaate. Tulosta voidaan verrata ryhmien suhteisiin poliittiselta koostumukseltaan toisenlaisen hallituksen aikana, jolloin hallituksen poliittisen rakenteen nettovaikutuksen arviointiin on mahdollisuuksia.

Yhteenvetona on todettavissa, että keskiarvomatriisi ja sitä vastaava moniulotteinen kokonaiskuva ovat ryhmien keskinäisten asenne-eroavuuksien ja poliittisten ulottuvuuksien esiintymisfrekvenssien kuvaajia. Muutos jommassa kummassa näistä tekijöistä aiheuttaa muutoksen kokonaiskuvasakin: ryhmien välisen etäisyyden muutos äänestyksestä toiseen lähentää tai loitontaa ryhmiä suhteissa toisiinsa samalla suoralla ja ryhmien välisen järjestyksen muuttuminen aiheuttaa hajoamista ryhmien asemassa suoralta sivuun. Vasta mittamenetelmän sovellutus voi osoittaa sen käyttökelpoisuuden. Se vaikuttaa kuitenkin jo etukäteen arvioiden tarkoituksenmukai-

selta kvantitatiivisen rungon luomiseksi parlamentaarisen hallitus — eduskunta suhteen tutkimiselle, samoin kuin puolueiden luokitteluun ja niiden strategian ja taktiikan tutkimiseen siinä määrin kuin puolueiden voidaan katsoa edustavan vastaavien puolueiden kannanottoja.

LÄHDEVIITTEET

¹ Eduskunnan päätöksentekoprosessia ovat eduskunnan ja hallituksen välisiin suhteisiin ulottuvine implikaatioineen Suomessa käsitelleet Ilkka Heiskanen: Edustajaryhmien äänestyskäyttäytyminen ja politiikan teoria, *Politiikka* 1/63, Pekka Nyholm: Suomen eduskuntaryhmien koheesio vuosien 1948—1951 vaalikaudella ja vuoden 1954 valtiopäivillä, *Bidrag till kannedom av Finlands natur och folk utgivna av Finska Vetenskaps-Societeten* H. 106, Helsinki 1961 ja Risto Sänkiäho: Äänestysvoimakkuudesta eduskunnassa v. 1951—66, *Politiikka* 4/66.

² Sven Lindman on päätenyt parlamentarismimme ensimmäisiä vuosia koskevissa tutkimuksissaan alleviivaamaan puoluejärjestelmän merkitystä eduskunnan ja hallituksen suhteissa. Hänen mukaansa parlamentaarisen hallitustapamme toimintaedellytykset ovat ratkaisevasti olleet riippuvaisia puolueiden välillä vallitsevien poliittisten vastakohtaisuuksien piirteistä ja jyrkkyydestä. Sven Lindman: *Studier över parlamentarismens tillämpning i Finland 1919—1926*. *Acta Academiae Aboensis Humaniora* XII, Åbo 1937, s. 15, 313—324 ja 326—329.

³ Eduskuntaryhmien välisiä suhteita on ryhmien enemmistöaseman perusteella mitannut Pekka Nyholm: m.t. s. 55, ryhmittämällä äänestykset syntyvien ryhmäyhdistelmien mukaan ja Mogens N. Pedersen: *Graden af enighet i det danske folketing om regeringens lovforslag 1945—1965*, (esitelmä) ensimmäinen pohjoismainen valtio-opin konferenssi, Oslo 1966, käyttämällä lakiesitysten kolmannen käsittelyvaiheen äänestyksiä. Samantyyppistä tutkimusotetta käyttää Duncan MacRae, Jr.: *Parliament Parties and Society in France 1946—1958*, New York 1967 ja teoreettisella tasolla liikkuva G. Sjöblom: *Party strategies in a multiparty system*, Lund 1968.

⁴ Stuart Rice: *Quantitative Methods in Politics*, New York 1928, s. 210—211.

⁵ Pekka Nyholm: m.t. s. 51—69.

⁶ Teknisemmästä tarkastelusta, joka myös lähtee liikkeelle samankaltaisuus — erilaisuus metriiseistä kts. esim. Kruskal: *Nonmetric Multidimensional Scaling: A Numerical Method*, *Psychometrica* 1964, s. 115—129 ja *Multidimensional Scaling by Optimizing Goodness of Fit to a Nonmetric Hypothesis*, *Psychometrica* 1964, s. 1—27.

⁷ Puolueiden suhteita kuvaavan, yksikulotteisen, vasemmalta oikealle ulottuvan konfliktimallin käyttöä on systemaattisesti kritisoinut D. E. Stokes: *Spatial Models of Party Competition*, teoksessa Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., Stokes, D. E.: *Elections and the Political Order*, New York 1966, s. 161—179, ja sopii hyvin myös puolueisiin edustuslaitoksissa sovellettavaksi.